

KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ
ODGAJATI ZA MEĐUKULTURALNI DIJALOG
U KATOLIČKOJ ŠKOLI

Prijevod:

Josip Krpeljević

Lektura:

Katica Majdandžić-Stupac

Korektura:

Gordana Bašić Kedmenec

Izdaje: Kršćanska sadašnjost d.o.o., Zagreb, Marulićev trg 14

Za nakladnika: Stjepan Brebrić

Izdaje se s dopuštanjem crkvenih vlasti.

Tisak: - doo

Naklada: y000

ISBN 978-953-11-1022-8

Tiskano u srpnju 2016.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000939932.

KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ
(za studijske institute)

ODGAJATI ZA
MEĐUKULTURALNI
DIJALOG
U KATOLIČKOJ ŠKOLI

Živjeti zajedno za civilizaciju ljubavi

KRŠĆANSKA SADAŠNJOST
ZAGREB, 2016.

Naslov izvornika:
Congregazione per l'Educazione Cattolica (degli Istituti di Studi),
Educare al dialogo interculturale nella scuola cattolica

© Libreria Editrice Vaticana, 2013.

© za hrvatsko izdanje: Kršćanska sadašnjost d.o.o., Zagreb, 2016.

UVOD

Činjenica je da su današnja društva, uz pomoć globalizacije, postala višekulturalna. Istodobna prisutnost različitih kultura predstavlja veliko bogatstvo kad se susret različitih kultura doživljava kao izvor uzajamnog obogaćivanja. Također može predstavljati ozbiljan problem kad se višekulturalnost doživljava kao prijetnja društvenoj koheziji, očuvanju i korištenju pravima pojedinaca i skupina. Nije lako uspostaviti uravnotežen i pomirljiv odnos između već postojećih i novih kultura, koje su često obilježene suprotnim navikama i običajima. Višekulturalno je društvo duže vrijeme predmet kojim se bave vlade i međunarodne organizacije. I u Crkvi su odgojne i akademske ustanove i organizacije, i na međunarodnoj i na nacionalnoj i mjesnoj razini, pokazale zanimanje za proučavanje te pojave te su pokrenule određene projekte.

Odgoj se našao pred izazovom od središnje važnosti za budućnost: omogućiti suživot raznolikih kulturnih

izričaja¹ i promicati dijalog u korist miroljubivog društva. Taj se proces odvija u razdobljima koja na koncu otkrivaju višekulturalnost u kontekstu vlastitog života, omogućuju da se živeći i radeći zajedno prevladaju predrasude i dovode do toga da se »po drugom« ljude odgaja za pripadnost svijetu i građansku pripadnost određenom društvu. Promicati susret različitih ljudi pomaže njihovu uzajamnom razumijevanju, no ne treba ih dovesti do toga da se odriču vlastitog identiteta.

Velika je odgovornost škola, koje su u svojim odgojnim projektima pozvane razvijati dimenzije međukulturalnog dijaloga. Riječ je o napornom zadatku, koji nije lako, ali je nužno ostvariti. Odgoj po svojoj naravi zahtijeva otvorenost za druge kulture – bez gubljenja vlastitog identiteta – i prihvaćanje drugog, kako bi se izbjegla opasnost kulture koja je zatvorena u samu sebe i ograničena. Zbog toga je nužno da mladi na temelju školskog i akademskog iskustva upoznaju teorijska i praktična sredstva koja će im omogućiti bolje poznavanje drugih i njih samih, da bolje upoznaju vrednote vlastite i drugih kultura. Otvoreno pak i dinamično sučeljavanje pomaže razumjeti razlike i time spriječiti da one urode sukobima, nego, naprotiv, da budu prigoda za uzajamno obogaćivanje i sklad.

---

¹ Usp. UNESCO, *Konvencija o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izričaja*, Pariz (20. listopada 2005.), čl. 4.

U takvom društvenom okruženju katoličke su škole pozvane dati svoj doprinos zbog vlastite pedagoške i kulturalne tradicije, i u svjetlu dobrih odgojnih projekata. Pozornost za međukulturalnu dimenziju nije nova u tradiciji katoličke škole, koja je naviknuta primati učenike koji dolaze iz različitih kultura i religija, no danas se na tom području traži hrabra i drukčija vjernost vlastitom odgojnom projektu.² To je istina u svim društvenim okruženjima u kojima se ostvaruje prisutnost katoličkih škola, kako u zemljama gdje je katolička zajednica u manjini tako i ondje gdje je tradicija katoličanstva snažnije ukorijenjena. U prvim se traži sposobnost svjedočenja i dijaloga, bez izlaganja opasnosti komotnog relativizma, koji izjednačuje sve religije i drži ih očitovanjima nečega Apsolutnog koje nitko zapravo ne može spoznati; u drugim zemljama riječ je o davanju odgovora tolikim mladima koji su »bez religijskog prebivališta«, a što je plod društvenog okruženja koje sve više biva sekularizirano.

Kongregacija za katolički odgoj, vjerna zadaći produblјivanja načela katoličkog odgoja koji joj je bio povjeren nakon Drugoga vatikanskog koncila, želi pridonijeti da se u katoličkim školama i odgojnim ustanovama pokrene odgoj za međukulturalni dijalog. Stoga su glavni naslovnici ovog dokumenta roditelji, koji su prvi i

---

² Usp. KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Katolička škola na pragu trećeg tisućljeća* (28. prosinca 1997.), 3.

po naravi odgovorni za odgoj djece, kao i tijela koja u školi zastupaju obitelj; ravnatelji, nastavnici i osoblje katoličkih škola, koji sa đacima tvore odgojnu zajednicu; nacionalna i biskupijska povjerenstva; redovničke zajednice, biskupi, vjernički pokreti i udruge te druga tijela koja se pastoralno brinu za odgoj. Radosni smo što ga možemo ponuditi kao sredstvo dijaloga i razmišljanja i svima onima kojima je na srcu odgoj osobe za izgradnju miroljubivog i solidarnog društva.

I. POGLAVLJE

KONTEKST

Kultura i pluralnost kultura

1. Kultura je osobiti izraz ljudskog bića, njegov poseban način postojanja i ostvarivanja vlastite nazočnosti u svijetu. Zahvaljujući bogatstvu kulturne baštine kojim je obdaren već od rođenja, čovjek se može razvijati bezbrižno i uravnoteženo, u zdravom odnosu s okolinom u kojoj živi i s drugim ljudima. Premda je povezanost s vlastitom kulturom nužna i od životne važnosti, ona ga ipak ne obvezuje na zatvorenost u njegov vlastiti krug, nego mu ostavlja punu mogućnost susretati i upoznavati druge kulture. Doista, kulturalne raznolikosti predstavljaju bogatstvo i shvaćaju se kao izričaji temeljnog jedinstva ljudskog roda.

2. Jedan od epohalnih fenomena našeg vremena, koji osobito pogađa područje kulture, jest fenomen globalizacije. Olakšavajući komunikaciju između različitih dijelova svijeta i obuhvaćajući sva područja života, ona je očitovala pluralnost kultura kojom je obilježeno ljudsko

iskustvo. No nije riječ samo o teorijskom ili sveopćem vidu: svaka se, naime, osoba trajno suočava s informacijama i odnosima koji u realnom vremenu dolaze sa svih strana svijeta i u svojoj svakodnevici susreće različitost kultura, potvrđujući tako osjećaj da smo sve više dio u nekoj vrsti »globalnog sela«.

3. No ta velika različitost kultura nije pokazatelj podjela iz davne prošlosti, nego je radije plod onoga trajnog miješanja naroda koje se također naziva »mješavina« ili »hibridizacija« ljudske obitelji tijekom povijesti, i koje je odgovorno da ne postoji jedna »čista« kultura. Različiti ambijentalni, povijesni i društveni uvjeti prouzročili su veliku različitost unutar jedne ljudske zajednice, u kojoj »je svaki čovjek osoba, to jest narav obdarena razumom i slobodnom voljom. Ona sama po sebi ima prava i dužnosti što izravno i skupa izvire iz same njegove naravi. Budući da su oni općeniti i nepovredivi, ne mogu se ni na koji način otuđiti.«³

4. Današnji fenomen višekulturalnosti, povezan s pojavom globalizacije, izlaže se opasnosti da takvu »različitost u jedinstvu«, koja obilježava kulturalni obzor ljudskog bića, izrazi problematičnim terminima. Naime, u dinamici sve tješnjeg sučeljavanja između mnogovrsnih kultura pojavljuje se snažna dvoznačnost: s jedne stra-

---

³ IVAN XXIII., Enciklika *Pacem in terris* (11. travnja 1963.), 9.

ne sve je više međusobne sukladnosti, a s druge strane sve se više veliča posebnost različitih kultura. Pod pritiskom ljudske mobilnosti, masovnih medija, interneta, društvenih mreža i iznad svega vrlo velike rasprostranjenosti proizvoda široke potrošnje koja je dovela do »pozapadnjenja« svijeta, opravdano je zapitati se kakvu sudbinu očekuje različitost svake kulture. No u isto vrijeme, premda se i dalje neumoljivo teži za kulturnom uniformiranošću, prisutni su i djelatni mnogi elementi različitosti i razlikovanja među skupinama, čije su reakcije često fundamentalizam i zatvaranje u vlastiti krug. Na taj način pluralizam i različitost tradicija, običaja i jezika, koji su po sebi razlog međusobnog obogaćivanja i razvoja, mogu dovesti do prenaplašavanja identiteta koje uzrokuje obračune i sukobe.

5. No bilo bi pogrešno misliti da su etničke i kulturalne razlike uzrok tolikih sukoba koji uznemiruju svijet. Korijeni tih sukoba zapravo su političke, ekonomske, etničke, religijske, teritorijalne, a ne isključivo ili prvotno kulturalne naravi. Kulturalni, povijesni i simbolički element služi tome da ljude pokrene, do te mjere da potiče nasilje koje se ukorjenjuje u elemente ekonomskog natjecanja, društvenog sukobljavanja i političkog apsolutizma.

6. Sve veća višekulturalnost društva i izlaganje opasnosti da se same kulture, protiv njihove istinske naravi, koriste kao element suprotstavljanja i sukobljavanja, jesu

čimbenici koji još više potiču na zadaću da se izgrađuju duboki međukulturalni odnosi između osoba i skupina, i koji pridonose tome da škola postane povlašteno mjesto međukulturalnog dijaloga.

Kultura i religija

7. Drugi jedan vid koji valja uzeti u obzir jest odnos između kulture i religije. »Pojam kulture nešto je širi od pojma religije. Postoji poimanje po kojem religija predstavlja transcendentnu dimenziju kulture i, u određenom smislu, njezinu dušu. Religije su nedvojbeno pridonijele razvoju kulture i izgradnji čovječnijeg društva.«⁴ Religija se inkulturira a kultura postaje plodno tlo za bogatiju čovječnost, i biva na visini svog posebnog i unutarnjeg poziva da se otvori drugima i Bogu. Zbog toga, »vrijeme je (...) da se dublje shvati kako jezgru iz koje se rađa svaka istinska kultura tvori način na koji ona pristupa otajstvu Boga, u kojem društveni poredak, koji je usredotočen na dostojanstvo i masovnu odgovornost, jedino nalazi svoj nerazorivi temelj«.⁵

---

⁴ PAPINSKO VIJEĆE ZA MEĐURELIGIJSKI DIJALOG, KONGREGACIJA ZA EVANGELIZACIJU NARODÂ, Instrukcija *Dijalog i naviještanje. Razmišljanja i smjernice o naviještanju evanđelja i međureligijskom dijalogu* (19. svibnja 1991.), 45.

⁵ IVAN PAVAO II., Govor talijanskoj Crkvi, Palermo (23. studenoga 1995.), 4.

8. Religija se općenito nudi kao smisleni odgovor na temeljna pitanja muškaraca i žena: »Ljudi od različitih religija očekuju odgovor o skrivenim zagonetkama ljudske egzistencije koje, kako nekada tako i danas, duboko uzbuđuju ljudska srca.«⁶ Religije takav status nužno stavlja ne samo u međusobni nego i u dijalog s raznim oblicima ateističkog ili nereligioznog tumačenja ljudske osobe i povijesti, koji se suočavaju s istim pitanjima smisla. Danas i države i građansko društvo smatraju da je međureligijski dijalog, shvaćen kao sučeljavanje između pojedinaca i zajednica različitih pogleda, od temeljne važnosti. Da se u tome osjetljivom području razmišljanja izbjegnu površni redukcionizmi i instrumentalizacije, držimo potrebnim podsjetiti na neke smjernice.

9. Napredovanje procesa sekularizacije u zapadnom društvu, sve više obilježenom višekulturalnošću, dovodi do opasnosti da religijsko iskustvo snažno istisne na rub, smatrajući ga dopuštenim samo u području privatnosti. Općenitije govoreći, u prevladavajućem poimanju uočava se prešutno uklanjanje antropološkog pitanja, odnosno pitanja s obzirom na puno dostojanstvo i određenje ljudskog bića. Na taj se način sve više nameće zahtjev da se iz kulture potpuno iskorijeni svako

---

⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Deklaracija o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama *Nostra aetate* (28. listopada 1965.), 1.

religijsko očitovanje. Pritom se, međutim, gubi iz vida svijest o dragocjenosti religijske dimenzije s obzirom na plodnost i promicanje međukulturalnog dijaloga. Osim toga općenitog usmjerenja, valja uočiti prisutnost drugih pojava koje se također izlažu opasnosti da podcijene važnost religijskog iskustva za kulturu. Tu se misli na širenje sekta i na *New Age*, koji se toliko poistovjetio s modernom kulturom da se više gotovo i ne smatra nečim novim.⁷

10. Svojim upućivanjem na posljednje i konačne istine, dakle na istine na kojima se temelji smisao, od kojih se raširena zapadna kultura po svemu sudeći udaljuje, religija u svakom slučaju daje presudni doprinos izgradnji društvene zajednice u poštivanju općeg dobra i u nastojanju oko promicanja svakoga ljudskog bića. Oni koji imaju političku moć pozvani su stoga na učinkovito razlučivanje s obzirom na mogućnosti emancipacije i sveopćeg uključenja koje svaka kultura i svaka religije očituju i ostvaruju. Važno mjerilo za takvo razlučivanje postaje djelotvorna sposobnost koju one posjeduju da vrednuju *cijelog čovjeka i sve ljude*. Kršćanstvo, religija *Boga s ljudskim licem*,⁸ u sebi samom nosi slično mjerilo.

---

⁷ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA KULTURU, PAPINSKO VIJEĆA ZA MEĐURELIGIJSKI DIJALOG, *Isus Krist donositelj žive vode. Kršćansko razmišljanje o »New Ageu«*, Vatikan, 2003.

⁸ Usp. BENEDIKT XVI., Enciklika *Caritas in veritate* (29. lipnja 2009.), 55-56.

11. Religija može dati svoj doprinos međukulturalnom dijalogu »*samo ako i u javnom prostoru bude mjesta za Boga*«. ⁹ »Nijekanje prava na javno ispovijedanje vlastite religije i na djelovanje usmjereno upoznavanju javnosti s istinama vjere negativno utječe na istinski razvoj. Isključivanje religije iz javnog života, kao i religijski fundamentalizam (suprotna krajnost), onemogućuju da se osobe zbiljski susretnu i zajedno surađuju u napretku čovječanstva. (...) U laicizmu i u fundamentalizmu nestaje mogućnost plodnog dijaloga i djelotvorne suradnje razuma i religijske vjere. *Razum je vazda potrebit pročišćenja vjerom*, a to također vrijedi i za politički razum, koji sebe ne smije držati svemogućim. No isto je tako i *religija potrebita pročišćenja razumom* kako bi očitovala svoje autentično ljudsko lice. Svakim prekidom toga dijaloga razvoj čovječanstva plaća vrlo visoku cijenu.« ¹⁰ Vjera i razum moraju se stoga uzajamno priznavati i uzajamno se oplodivati.

12. Važno pitanje u dijalogu između kulture i religija odnosi se na sučeljavanje vjere i raznih oblika ateizma i nereligioznog humanizma. To sučeljavanje zahtijeva da se u središte rasprave stavi traženje onoga što promiče cjelovit razvoj cijelog čovjeka i svih ljudi, izbjegavajući uvlačenje u besplodno sukobljavanje strana. Ono tako-

---

⁹ *Isto*, 56.

¹⁰ *Isto*.

der zahtijeva društvo koje priznaje pravo na identitet. Sa svoje strane Crkva će ljubavlju koja se napaja na izvorima evanđelja, na tragu otajstva utjelovljenja Riječi, nastaviti »obznanjivati da čovjek zaslužuje čast i ljubav zbog sebe samog i da ga treba poštivati u njegovu dostojanstvu. Braća tako moraju naučiti ponovno razgovarati kao braća, poštivati se, razumjeti se, kako bi sâm čovjek mogao preživjeti i rasti u dostojanstvu, u slobodi i časti. Što više bude gušio dijalog kulturâ, moderni će svijet sve više upadati u sukobe koji se izlažu opasnosti da budu smrtonosni za budućnost ljudske civilizacije. Onkraj predrasuda, kulturalnih zapreka, rasnih, jezičnih i ideoloških razdvajanja, ljudi se trebaju priznati braćom i sestrama, prihvaćajući se u svojoj različitosti.«¹¹

Katolička religija i druge religije

13. U tom kontekstu dijalog između raznih religija zadobiva osobito značenje. On ima vlastiti profil i iznad svega ističe stručnu mjerodavnost svake pojedine religije. Naravno, međureligijski dijalog, stavljajući se u religijsku dimenziju kulture, isprepleten je vidovima međukulturalnog odgoja, a da se pritom u njoj potpuno ne iscrpljuje i s njom potpuno ne poistovjećuje.

---

¹¹ IVAN PAVAO II., Govor plenumu Papinskog vijeća za kulturu (18. siječnja 1983.), 7.

Svesvjetska povezanost povećala je međuovisnost naroda, i njihovih različitih tradicija i religija. Po tom pitanju ne nedostaje onih koji tvrde da su razlike nužno uzrok podjele i stoga ih to više treba tolerirati, dok drugi čak misle da se religije jednostavno mora ušutkati. »Naprotiv (razlike) pružaju sjajnu prigodu osobama raznih religija da žive zajedno u dubokom poštovanju, časti i cijenjenju, uzajamno se hrabreći na putovima Božjim.«¹²

S tim u vezi Katolička crkva osjeća sve važnijom potrebu dijaloga koji, polazeći od svijesti identiteta vlastite vjere, može pomoći osobama da dođu u kontakt s drugim religijama. Dijalog označuje ne samo razgovor nego i sveukupnost međureligijskih odnosa, pozitivnih i konstruktivnih, s osobama i zajednicama drugih vjervanja, radi međusobnog upoznavanja.¹³

---

¹² BENEDIKT XVI., Govor vjerskim predstavnicima u centru Notre Dame u Jeruzalemu, Jeruzalem (11. svibnja 2009.).

¹³ Usp. KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Deklaracija o jedincatosti i spasenjskoj univerzalnosti Isusa Krista i Crkve *Dominus Iesus* (6. kolovoza 2000.), 7. Međunarodna teološka komisija naglasila je da se međureligijski dijalog, budući da je »konaturalan kršćanskom pozivu, upisuje u dinamizam žive Predaje otajstva spasenja, kojega je Crkva sveopći sakrament« (*Kršćanstvo i religije*, 30. rujna 1996., 114). Kao izraz takve Predaje on nije osobna i privatna inicijativa, jer »nisu kršćani ti koji su poslani, nego Crkva; nisu njihove ideje ono što prikazuju, nego Krist; nije njihova rječitost ono što dotiče srca, nego Duh branitelj. Da bude vjeran 'osjećaju Crkve', međureligijski dijalog traži Kristovu poniznost i transparentnost Duha Svetoga« (*isto*, 116).

Dijalog s osobama i zajednicama drugih religija motiviran je činjenicom da smo svi stvorenja Božja, da je Bog na djelu u svakoj ljudskoj osobi, koja posredstvom razuma shvaća Božje otajstvo i opće vrijednosti. Osim toga, dijalog pronalazi razlog u traženju baštine zajedničkih etičkih vrijednosti koje su prisutne u raznim religijskim predajama kako bismo kao vjernici pridonijeli afirmaciji općeg dobra, pravednosti i mira. Stoga, »dok su mnogi spremni isticati razlike koje se odmah mogu uočiti među religijama, kao vjernici ili religiozne osobe stavljeni smo pred izazov da jasno obznanjujemo ono što nam je zajedničko«. ¹⁴

Dijalog koji Katolička crkva njeguje s drugim Crkvama i crkvenim zajednicama, ne zaustavlja se na onom što nam je zajedničko, već teži prema uzvišenijem cilju ponovnog pronalaženja izgubljenog jedinstva. ¹⁵ Ekumenizam ima za svrhu vidljivo jedinstvo kršćana, koje je Isus molio za svoje učenike: *Ut omnes unum sint*, da svi budu jedno (*Iv* 17,21).

14. Dijalog među vjernicima može se voditi na razne načine: postoji dijalog života u kojem se dijele radosti i žalosti; dijalog djelâ, suradnjom na promicanju razvoja muškarca i žene; teološki dijalog, kad je moguć, pro-

---

¹⁴ BENEDIKT XVI., Govor vjerskim predstavnicima u centru Notre Dame u Jeruzalemu.

¹⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekret o ekumenizmu *Unitatis redintegratio* (24. studenoga 1964.), 4.

učavanjem baštine pojedinih religija; dijalog religijskog iskustva.

15. No taj dijalog nije kompromis, naprotiv, on je prostor za uzajamno svjedočenje među vjernicima koji pripadaju različitim religijama, da više i bolje upoznaju religiju drugoga i etička ponašanja koja iz toga proizlaze. Iz neposrednog i objektivnog poznavanja drugoga i iz religijskih i etičkih zahtjeva kojima je označeno njihovo vjerovanje i djelovanje, raste uzajamno poštovanje i cijenjenje, međusobno razumijevanje, povjerenje i prijateljstvo. »Da bi bio istinit, ovaj dijalog mora biti jasan, izbjegavajući relativizme i sinkretizme, i mora ga pokretati istinsko poštovanje prema drugima i duh pomirenja i bratstva.«¹⁶

16. Jasnoća dijaloga iznad svega sa sobom nosi vjernost vlastitomu kršćanskom identitetu. »Kršćani nude Isusa iz Nazareta. On je – vjerujemo – vječni *Logos*, koji se utjelovio da čovjeka pomiri s Bogom i otkrije smisao koji je u temelju svih stvari. Njega donosimo na *forum* međureligijskog dijaloga. Žarka želja njega slijediti potiče kršćane da otvore svoje pameti i svoja srca za dijalog (usp. *Lk* 10,25–37; *Iv* 4,7–26).«¹⁷ Katolička crkva navi-

---

¹⁶ BENEDIKT XVI., Govor Diplomatskom zboru akreditiranom pri Svetoj Stolicy (7. siječnja 2008.).

¹⁷ BENEDIKT XVI., Govor sudionicima međureligijskog susreta, Washington (17. travnja 2008.).

ješta da »Isus Krist ima jedinstveno i jedincato, samo njemu svojstveno, isključivo, univerzalno i apsolutno značenje i vrijednost za ljudski rod i njegovu povijest. Isus je uistinu Božja Riječ postala čovjekom za spasenje sviju.«¹⁸

Stoga, ako je to nužni uvjet za međureligijski dijalog, onda je to i za odgovarajući međukulturalni odgoj koji ne može zanemariti religijski identitet.

17. Važna su mjesta za takav odgoj škole i viša katolička učilišta. Ono što neku odgojnu ustanovu definira »katoličkom« jest njezina povezanost s kršćanskim poimanjem stvarnosti. »Središte takvog poimanja je Isus Krist.«¹⁹ Zbog toga su »katoličke škole istodobno mjesta evangelizacije, cjelovitog odgoja, inkulturacije i učenja životnog dijaloga među mladima različitih religija i područja.«²⁰ Papa Franjo, pozivajući se na jednu školu u Albaniji, koja je »nakon dugih godina represije religijskih institucija, od 1994. godine opet počela djelovati, prihvaćajući i odgajajući katoličke, pravoslavne i muslimanske dječake i neke učenike koji su rođeni u

---

¹⁸ Usp. KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Deklaracija o jedincatosti i spasenjskoj univerzalnosti Isusa Krista i Crkve *Dominus Iesus* 15.

¹⁹ KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Katolička škola* (19. ožujka 1977.), 33.

²⁰ IVAN PAVAO II., Apostolska pobudnica *Crkva u Africi* (14. rujna 1995.), 102.

agnostičkim obiteljima«, izjavio je da »škola tako postaje mjesto dijaloga i vedrog sučeljavanja za promicanje stavova poštovanja, slušanja, prijateljstva i suradničkog raspoloženja«. ²¹

18. U tom je kontekstu odgovornost odgoja u tome da »osobama prenese svijest o vlastitim korijenima i pruži referencijalne točke koje im omogućuju definirati koje je njihovo vlastito mjesto u svijetu«. ²² Sva djeca i mladi trebaju imati jednaku mogućnost pristupa *upoznavanju vlastite religije* i značajke drugih religija. Poznavanje drukčijih načina mišljenja i vjerovanja raspršuje strahove i svakoga pojedinog obogaćuje načinima razmišljanja drugoga i njegovih duhovnih tradicija. Zbog toga učitelji trebaju biti odgovorni i uvijek poštovati ljudsku osobu koja traži istinu vlastitog bića, cijeniti i rasprostranjivati velike kulturalne tradicije koje su otvorene transcenciji i koje izražavaju težnje za slobodom i istinom.

19. To se *poznavanje* ne iscrpljuje u samom sebi, nego se *otvara za dijalog*. Što je poznavanje veće, više se može podupirati dijalog i živjeti zajedno s pripadnicima drugih religija. Različite religije, u kontekstu otvo-

---

²¹ PAPA FRANJO, Govor učenicima škola kojima upravljaju isusovci u Italiji i Albaniji (7. lipnja 2013.).

²² IVAN PAVAO II., *Dijalog među kulturama za civilizaciju ljubavi i mira*. Poruka za Svjetski dan mira (2001.), 20.

renoga međukulturalnog dijaloga, mogu i moraju dati ključni doprinos oblikovanju svijesti o zajedničkim vrednotama.

20. Sa svoje strane *dijalog*, plod poznavanja, treba njegovati *radi zajedničkog života i izgradnje civilizacije ljubavi*. Tu nije riječ o tome da se umanji istina, već da se ostvari cilj odgoja koji »ima osobitu zadaću u izgradnji solidarnijeg i mirnijeg svijeta. On može pridonijeti afirmaciji onoga cjelovitog humanizma, otvorenog etičkoj i religijskoj dimenziji, koja znade dati potrebno značenje poznavanju i cijenjenju kultura i duhovnih vrednota različitih civilizacija.«²³ Takav dijalog, u međukulturalnom odgoju, ima za svrhu »ukloniti napetosti i sukobe, a također i možebitna sučeljavanja, radi boljeg razumijevanja između raznih religijskih kultura koje postoje na određenom području. Moći će pridonijeti da se kulture pročiste od svih dehumanizirajućih elemenata te one na taj način budu čimbenik preobrazbe. Također će moći pridonijeti promicanju tradicionalnih kulturalnih vrijednosti koje ugrožava modernizam i izjednačavanje koje sa sobom može nositi globalna internacionalizacija.«²⁴

---

²³ IVAN PAVAO II., *Dijalog među kulturama za civilizaciju ljubavi i mira*, 20.

²⁴ PAPINSKO VIJEĆE ZA MEĐURELIGIJSKI DIJALOG, KONGREGACIJA ZA EVANGELIZACIJU NARODÂ, Instrukcija *Dijalog i naviještanje. Razmišljanja i smjernice o naviještanju evanđelja i međureligijskom dijalogu* (19. svibnja 1991.), 46.

»Dijalog je vrlo važan za vlastito sazrijevanje, jer u sučeljavanju s drugom osobom, u sučeljavanju s drugim kulturama, također i u zdravom sučeljavanju s drugim religijama, čovjek raste: raste i sazrijeva. (...) Taj je dijalog ono što stvara mir«, ustvrdio je papa Franjo.²⁵

---

²⁵ PAPA FRANJO, Govor studentima i profesorima Kolegija Seibu Gakuen Bunry Junior High School Saitama, Tokio (21. kolovoza 2013.).

II. POGLAVLJE

PRISTUPI PLURALIZMU

Razna tumačenja

21. Ako je pluralizam neupitna danost današnjeg svijeta, problem je kako vrednovati potencijal koji leži u dijalogu i u integraciji između raznih kultura. Put dijaloga postaje moguć i plodan kad se temelji na svijesti dostojanstva svake osobe i na jedinstvu svih ljudi koji su dionici iste sudbine i koji žele graditi zajedničku budućnost.²⁶ S druge strane, opredjeljenje za međukulturalni dijalog, koji je prijeko potreban u današnjem svijetu i po pozivu svake kulture, predstavlja se kao ideja vodilja otvorena za budućnost, kao odgovor na razna tumačenja pluralizma koja su već velikim dijelom prisutna na

---

²⁶ Usp. VIJEĆE EUROPE, *Bijela knjiga o međukulturalnom dijalogu* »Živjeti zajedno jednakog dostojanstva«, Strasbourg (svibanj 2008.), str. 5: »Međukulturalni pristup pruža model postupanja s kulturalnom raznolikošću koji je otvoren pred budućnošću, predlažući poimanje koje se temelji na ljudskom dostojanstvu svake osobe (i na ideji zajedničkog čovječanstva i zajedničke sudbine).«

društvenom, političkom, i ono što nas zanima, na odgojnom području.

Dva glavna pristupa stvarnosti pluralizma koja su na djelu pri pokušaju da se ponudi odgovor, onaj relativistički i onaj asimilacijski, koji su, premda se oba predstavljaju kao pozitivni vidovi, i jedan i drugi nepotpuni.

Relativistički pristup

22. Svijest o relativnosti kultura i usvajanje relativizma dvije su temeljito različite opcije. Priznati da je stvarnost povijesna i promjenjiva, nužno ne dovodi do relativističkog pristupa. Relativizam, naprotiv, poštuje razlike, ali ih istodobno dijeli u njihovu autonomnom svijetu, smatrajući ih izoliranima i nepropusnima te da onemogućuju dijalog. Relativistička »neutralnost« zapravo ozakonjuje apsolutnost svake kulture na vlastitom području, sprječava da se izradi kriterij nadkulturalnog suda i da se dođe do univerzalističkih tumačenja. Takav se model temelji na vrijednosti tolerancije, koja se ograničava na prihvaćanje drugoga a da to ne uključuje razmjenu i priznavanje u uzajamnoj preobrazbi. Slična ideja tolerancije zapravo shvaća odnos s onim koji ima drukčiju kulturu kao nešto što je u biti pasivno; ne zahtijeva nužno da se pobrinemo za potrebe i patnje drugoga, da se saslušaju njegovi razlozi, da se sučelimo s njegovim vrijednostima i, još manje, da mu se počne iskazivati ljubav.

23. Pristup takve vrste u temelju je političkog i društvenog modela *višekulturalnosti*, koji ne nudi odgovarajuća rješenja za suživot i ne pomaže pravi međukulturalni dijalog. »Primjećuje se svojevrsan *kulturalni eklektizam*, koji se često prihvaća nekritički: kulture jednostavno bivaju stavljene jedna uz drugu i promatrane kao bitno istoznačne i zamjenjive. Time se promiče relativizam koji ne potiče istinski međukulturalni dijalog; na društvenom planu, pak, kulturalni relativizam pridonosi međusobnom približavanju kulturalnih skupina, pa čak i tome da žive jedne uz druge – ali zapravo odvojene, bez autentičnog dijaloga i, prema tome, bez istinske integracije.«²⁷

Asimilacijski pristup

24. Ništa nije prihvatljiviji ni pristup nazvan asimilacijski, koji nije obilježen ravnodušnošću prema drugoj kulturi, već zahtjevom za prilagođavanjem. Primjer takvog pristupa imamo kad se u nekoj zemlji u koju mnogi useljavaju, prisutnost *stranca* prihvaća samo pod uvjetom da se on odrekne vlastitog identiteta, korijena vlastite kulture i prihvati kulturu zemlje domaćina. U odgojnim modelima utemeljenima na asimilaciji, onaj drugi mora se odreći svojih kulturnih poveznica i usvojiti one koje su vlastite nekoj drugoj skupini ili

---

²⁷ BENEDIKT XVI., Enciklika *Caritas in veritate*, 26.

zemlji koja ih je prihvatila; razmjena se svodi na puko uključivanje manjinskih kultura, vodeći malo ili ništa računa o njihovoj izvornoj kulturi.

25. Na općenitijoj razini asimilacijski se pristup ostvaruje kulturom univerzalističkih ambicija koja nastoji nametnuti vlastite kulturalne vrijednosti posredstvom vlastitog ekonomskog, tržišnog, vojnog i kulturalnog utjecaja. Ovdje je očita opasnost »koja se sastoji u kulturalnom sravnjivanju te nekritičkom ujednačavanju praksi i životnih stilova«. ²⁸

Međukulturalni pristup

26. I međunarodna zajednica također priznaje da su se tradicionalni pristupi postupanja s kulturalnim razlikama u našim društvima pokazali neprikladnima. Ali kako ukloniti zapreke stavova koji nisu sposobni pozitivno protumačiti dimenziju višekulturalnosti? Odabrati optiku međukulturalnog dijaloga znači ne ograničiti se samo na strategije funkcionalnog uključivanja useljenika niti na kompenzacijske mjere općeg karaktera, također imajući u vidu da se problem ne javlja samo u vrijeme migracijskih kriza već kao posljedica povećane mobilnosti ljudi.

---

²⁸ *Isto.*

27. Naime, u izrazito odgojnoj perspektivi, »danas su mogućnosti *interakcije među kulturama* znatno porasle, dajući prostor novim perspektivama međukulturalnog dijaloga koji, da bi bio učinkovit, mora polaziti od duboko ukorijenjene svijesti o posebnosti identiteta različitih sugovornika.«²⁹ S toga gledišta različitost se prestaje smatrati problemom, i postaje sredstvo zajednice obilježene pluralizmom, prigoda da se cijeli sustav otvori svim razlikama s obzirom na podrijetlo, odnos muškarac-žena, društveni status i obrazovanost.

28. Takav pristup temelji se na dinamičnom poimanju kulture, koje izbjegava bilo zatvorenost bilo očitovanje različitosti na stereotipne ili folklorističke načine. Međukulturalne su strategije djelotvorne kad izbjegavaju svrstavati pojedince u autonomne i zatvorene kulturalne svjetove, promičući umjesto toga sučeljavanje, dijalog i uzajamno preobražavanje, da omoguće suživot i suočavanje s možebitnim sukobima. U konačnici riječ je o stvaranju novoga međukulturalnog dijaloga koji želi ostvariti integraciju kulturâ u uzajamnom priznavanju.

---

²⁹ *Isto.*

III. POGLAVLJE

NEKI TEMELJI MEĐUKULTURE

Naučavanje Crkve

29. Međukulturalna je dimenzija na neki način dio baštine kršćanstva, koje je po zvanju »sveopće«. Doista, tijekom svoje povijesti kršćanstvo je vodilo dijalog sa svijetom, u potrazi za snažnijim bratstvom među ljudima. Međukulturalna perspektiva u predaji Crkve ne ograničava se na vrednovanje razlika, već surađuje u izgradnji ljudskog suživota. To postaje osobito potrebnim unutar složenih društava u kojima valja nadvladati opasnost relativizma i stavljanja svih kultura na istu razinu.

30. Razmišljanje o kulturi i njezinoj važnosti za potpuni razvoj potencijala muškarca i žene bilo je predmet brojnih crkvenih dokumenata, osobito na Drugome vatikanskom koncilu i učiteljstva nakon njega.

Drugi vatikanski koncil, razmatrajući važnost kulture, tvrdio je da nema uistinu ljudskog iskustva bez uključivanja u određenu kulturu. Doista, »vlastitost je

sáme ljudske osobe da jedino po kulturi [...] prispije k pravoj i potpunoj čovječnosti«. ³⁰ Svaka kultura koja u sebi nosi razmišljanje o otajstvu svijeta i osobito o otajstvu muškarca i žene, jest način da se izrazi transcendentna dimenzija života. Bitno značenje kulture jest »u činjenici da je ona obilježje ljudskog života kao takvog. Čovjek živi uistinu ljudskim životom zahvaljujući kulturi. Ljudski je život kultura u smislu da se čovjek po njoj razlikuje i odvaja od svega što postoji na drugoj strani vidljivog svijeta: čovjek ne može biti izvan kulture. Čovjek uvijek živi po nekoj kulturi koja mu je vlastita i koja, sa svoje strane, stvara među ljudima povezanost, koja im je također vlastita, određujući među-ljudsko i društveno obilježje ljudskog postojanja.« ³¹

31. Osim toga, riječ *kultura* označuje »sve ono čime čovjek izgrađuje i razvija svoje mnogostruke duševne i tjelesne darove te se trudi da spoznajom i radom ovlada samim svijetom. Napretkom ćudoređa i ustanova on društveni život čini čovječnijim i u obitelji i u cijelome građanskom društvu. I na kraju, tijekom vremena on u svojim djelima izražava, priopćuje i čuva velika duhovna iskustva i težnje da posluže napretku mnogih, dapa-

---

³⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, 53.

³¹ IVAN PAVAO II., Govor u UNESCO-u, Pariz (2. lipnja 1980.), 6.

če i cijeloga ljudskog roda.«³² Tu su dakle uključene kako *subjektivna* dimenzija – ponašanja, vrednote, predaje koje svaki pojedinac usvaja – tako i ona više *objektivna*, to jest djela muškarca i žene.

32. »Odatle slijedi da ljudska kultura nužno sadržava povijesni i društveni vidik pa [...] često poprima društveno i etnološko značenje. U tom se smislu govori o *pluralnosti kultura*. Naime, iz različitog načina kako se čovjek služi stvarima, radi i kako se izražava, kako prakticira religiju i oblikuje ćudoređe, kako donosi zakone i pravne ustanove te kako unaprjeđuje znanost i umjetnost te njeguje ono što je lijepo, nastaju različiti zajednički uvjeti života i različiti oblici povezivanja životnih dobara. Tako se iz tradicijom danih ustanova stvara baština vlastita svakoj pojedinoj ljudskoj zajednici. Na taj se način također stvara omeđena i povijesna sredina u koju se smješta čovjek bilo kojeg naroda i vremena te iz koje on crpi dobra za unaprjeđivanje ljudske i građanske kulture.«³³

Kulture očituju svoju duboku dinamičnost i povijesnost, zbog kojih doživljavaju promjene u vremenu. Ipak, ispod svojih vanjskih površina pokazuju važne zajedničke elemente. »Kulturalne razlike stoga se shvaćaju

---

³² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* (7. prosinca 1965.), 53.

³³ *Isto*.

u temeljnoj perspektivi jedinstva ljudskog roda.« U svjetlu kojega je moguće dokučiti duboki smisao samih razlika, nasuprot »radikaliziranju kulturalnih identiteta u koje izvana ne može prodrijeti nikakav pozitivni vanjski utjecaj«. ³⁴

33. Međukulturalnost se dakle ne rađa iz statičnog poimanja kulture, već iz njezine otvorenosti. Ono na čemu se temelji dijalog među kulturama jest iznad svega potencijalna univerzalnost, vlastita svakoj kulturi. ³⁵ Slijedom toga, »dijalog među kulturama (...) pojavljuje se kao nutarnji zahtjev same naravi čovjeka [u] svijesti da postoje vrednote koje su zajedničke svakoj kulturi, jer su ukorijenjene u naravi osobe (...). U ljudima treba njegovati svijest tih vrednota, da se hrani ono kulturalno tlo sveopće naravi koje omogućuje plodni razvoj konstruktivnog dijaloga.« ³⁶ Otvaranje višim vrednotama koje su zajedničke cijelom čovječanstvu – utemeljene na istini i, u svakom slučaju, sveopće, kao što su pravda, mir, dostojanstvo ljudske osobe, otvorenost transcendentnom, sloboda savjesti i religije – uključuje

---

³⁴ IVAN PAVAO II., *Dijalog među kulturama za civilizaciju ljubavi i mira*, 7 i 9.

³⁵ Usp. MEĐUNARODNA TEOLOŠKA KOMISIJA, *Vjera i inkulturacija* (8. listopada 1988.), I. pogl. »Narav, kultura i milost«, 7.

³⁶ IVAN PAVAO II., *Dijalog među kulturama za civilizaciju ljubavi i mira*, 10 i 16.

ideju kulture shvaćene kao doprinos većoj svijesti čovječanstva, u suprotnosti s nastojanjem koje je prisutno u povijesti kulturâ, da se stvore zasebni svjetovi, zatvoreni i usredotočeni na sebe same.

Teološki temelji

34. Definicija ljudskog bića u njegovim odnosima s drugim ljudskim bićima i s prirodom ne daje zadovoljavajući odgovor na neizostavno i temeljno pitanje: *Tko je uistinu čovjek?* Kršćanska antropologija temelj muškarca i žene i njihove sposobnosti stvarati kulturu stavlja u njihovu stvorenost na sliku i priliku Božju, Trojstvo osoba u zajedništvu. Naime, od postanka svijeta objavljena nam je Božja pedagoška strpljivost. Tijekom povijesti spasenja Bog odgaja svoj narod za Savez – to jest za životni odnos – i za postupno otvaranje svim narodima. Taj savez vrhunac ima u Isusu, koji ga je svojom smrću i uskrsnućem učinio »novim i vječnim«. Od tada Duh Sveti nastavlja poučavati poslanje koje je Krist povjerio svojoj Crkvi: »Pođite dakle i učinite mojim učenicima sve narode... učeći ih čuvati sve što sam vam zapovjedio« (*Mt 28,19–20*).

»Svako ljudsko biće pozvano je u zajedništvo snagom svoje stvorene naravi na sliku i priliku Božju (*usp. Post 1,26–27*). Stoga, u perspektivi biblijske antropologije, čovjek nije izolirani pojedinac, nego osoba, čije se postojanje u odnosu temelji u trojstvu osobâ u Bogu.

Zajedništvo u koje je čovjek pozvan uvijek uključuje dvostruku dimenziju, to jest vertikalnu (zajedništvo s Bogom) i horizontalnu (zajedništvo među ljudima). Bitnim postaje prepoznati zajedništvo kao dar Božji, kao plod božanske inicijative koja je dovršena u vazmenom otajstvu.«³⁷

35. Vertikalna dimenzija zajedništva osobe s Bogom ostvaruje se na autentičan način, nasljeđujući život koji je Isus Krist. Naime, »otajstvo čovjeka stvarno postaje jasnim jedino u otajstvu utjelovljene Riječi (...). Krist (...) potpuno otkriva čovjeka njemu samom i objavljuje mu njegov uzvišeni poziv.«³⁸ Istodobno, ta vertikalna dimenzija raste u Crkvi koja »je u Kristu na neki način sakrament odnosno znak i sredstvo najprišnjega sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda.«³⁹ »Pred bogatstvom spasenja koje je donio Krist padaju zapreke koje razdružuju različite kulture. Božje obećanje u Kristu (...) postaje sveopći dar (...) namijenjeno svima kao baština iz koje svatko može slobodno zahvaćati. Iz različitih mjesta i običaja svi su u

---

³⁷ KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgajati zajedno u katoličkoj školi. Zajedničko poslanje posvećenih osoba i vjernika laika* (8. rujna 2007.), 8.

³⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes*, 22.

³⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogmatska konstitucija *Lumen gentium* (21. studenoga 1964.), 1.

Kristu pozvani na udioništvo u jedinstvu obitelji sinova Božjih.«⁴⁰

36. Horizontalna dimenzija zajedništva, na koje su muškarac i žena pozvani, ostvaruje se u međusobnim odnosima.⁴¹ Identitet osobe sazrijeva koliko više ona živi takve odnose na autentičan način. Odnosi pak s drugima i s Bogom temeljni su jer u njima muškarac i žena vrednuju sami sebe. Također i odnosi među narodima, među kulturama i nacijama potenciraju i vrednuju onoga koji stupa u odnose. Naime, »ljudska zajednica ne apsorбира osobu dokidajući njezinu autonomiju, kao što to biva u različitim oblicima totalitarizma, nego je još više cijeni jer je odnos osobe i zajednice zapravo odnos dviju cjelina. Kao što obiteljska zajednica ne dokida indentitet osoba koje ju tvore, i kao što i sama Crkva daje punu vrijednost 'novom stvorenju' (*Gal* 6,15; *2 Kor* 5,17), koje se krštenjem ucjepljuje u živo Tijelo, tako i jedinstvo ljudske obitelji ne dokida osobe, narode i kulture, nego ih jedne drugima čini transparentnijima i tješnje ih združuje u njihovim legitimnim različitostima.«⁴²

⁴⁰ IVAN PAVAO II., Enciklika *Fides et ratio* (14. rujna 1998.), 70.

⁴¹ Usp. BENEDIKT XVI., Govor Općoj skupštini Talijanske biskupske konferencije (27. svibnja 2010.): »Od bitnog značenja za ljudsku osobu jest činjenica da je ona to što jest zahvaljujući drugome, 'ja' se postaje samo po nekom 'ti' i 'vi', stvoreno je za dijalog, za sinkronično i dijakronično zajedništvo. Samo susret s jednim 'ti' i 'mi' neko 'ja' otvara njemu samome.«

⁴² BENEDIKT XVI., Enciklika *Caritas in veritate*, 53.

37. Iskustvo međukulture, rame uz rame s ljudskim razvojem, temeljito se razumije samo u svjetlu uključivanja osoba i naroda u *jedincatu ljudsku obitelj*, utemeljenu na solidarnosti i na temeljnim vrednotama pravednosti i mira. »Tu perspektivu bitno rasvjetljuje odnos triju osoba u jednoj božanskoj biti. Trojstvo je posvemašnje jedinstvo, jer su tri božanske osobe čista relacijalnost (odnos). Uzajamna transparentnost među božanskim osobama je potpuna, a veza jedne osobe s drugima posvemašnija jer zajedno tvore apsolutno jedinstvo i jedincatost. Bog i nas želi povezati s tom stvarnošću zajedništva 'da svi budu jedno' (*Iv* 17, 21). Crkva je znak i oruđe toga jedinstva. Odnosi među ljudima tijekom povijesti nužno su se obogaćivali i obogaćuju se pozivanjem na taj božanski uzor. U svjetlu objavljenog otajstva Trojstva na osobit način postaje jasno kako istinska otvorenost ne znači raspršenost čovjekova identiteta, nego njegovo duboko suprožimanje.«⁴³ Temelj koji kršćanska predaja daje jedinstvu ljudskog roda pretpostavlja u prvom redu metafizičko i teološko tumačenje *humanuma*, čiji je bitan element *relacijalnost*.⁴⁴

---

⁴³ *Isto*, 54.

⁴⁴ Usp. *isto*, 55.

Antropološki temelji

38. Autentično međukulturalna dimenzija poželjna je radi njezina antropološkog temelja. Naime, susret se uvijek događa između konkretnih osoba. Kulture počinju živjeti i trajno se preoblikuju polazeći od susreta s drugim. Izići iz sebe samih i promatrati svijet s drukčijeg motrišta nije nijekanje sebe, nego, naprotiv, nužni proces vrednovanja vlastitog identiteta. Drugim riječima, međuovisnost i globalizacija među narodima i kulturama moraju biti usredotočene na osobu. Zbog ideologija prošlog stoljeća, kao i današnjeg širenja onih ideologija koje se zatvaraju transcendentalnoj i vjerskoj stvarnosti, osjeća se dramatična potreba da se u središte ponovno stavi pitanje čovjeka i kultura. Neosporno je da uz brojna napredna postignuća, čovjek našeg vremena u većoj mjeri osjeća teškoću definirati samog sebe. Drugi vatikanski koncil vrlo je dobro opisao takvo stanje: »On [čovjek] je o sebi iznio i iznosi mnoga mnijenja, različita pa i suprotna, u kojima se često uzvisuje kao apsolutno mjerilo ili se obezvrjeđuje sve do očaja, pa je stoga tjeskoban i smeten.«⁴⁵ Najuočljiviji pokazatelj te smetenosti je osamljenost modernog muškarca i žene: »Jedno od najdubljih siromaštava koje čovjek uopće može iskusiti jest samoća. Pogledamo li bolje, uočiti ćemo da se i dru-

---

⁴⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes*, 12

ge vrste siromaštva, pa tako i materijalno siromaštvo, rađaju iz osamljenosti, nevoljenosti ili teškoće da ljubimo. Siromaštva često nastaju zbog odbacivanja Božje ljubavi, toga iskonskoga tragičnog zatvaranja čovjeka u sâmoga sebe, koji pritom misli da je sâm sebi dostatan, ili pak da je tek beznačajna i prolazna pojava, »stranac« u slučajno stvorenom svemiru. Čovjek se otuđuje kad je sâm ili kad se odvoji od zbilje, odnosno kad prestane misliti na Temelj i u nj vjerovati. Čitavo čovječanstvo se pak otuđuje istom kad se počne pouzdavati isključivo u ljudske projekte, u lažne ideologije i utopije. Danas je društvo interaktivno mnogo više nego prije: stoga tu veliku bliskost valja preobraziti u istinsko zajedništvo. *Razvoj narodâ iznad svega ovisi o priznanju kako smo svi zajedno jedna ljudska obitelj* koja surađuje u istinskom zajedništvu i ustrojena je od subjekata koji se nisu tek pukom slučajnošću našli jedan pokraj drugoga.«⁴⁶

39. Da se problematika međukulture ispravno postavi, njezin čvrsti antropološki temelj treba polaziti od intimne naravi ljudske osobe kao *postojanja u odnosu*, odnosno od činjenice da ona bez odnosa s drugima ne može živjeti niti izraziti svoje mogućnosti. Muškarac i žena nisu samo pojedinci, gotovo samodostatne monade, nego su otvoreni i usmjereni na ono što je drukčije

---

⁴⁶ BENEDIKT XVI., Enciklika *Caritas in veritate*, 53.

od njih samih. Čovjek je osoba, biće u odnosu, koje se razumijeva u odnosu s drugim. Osim toga, njegovi odnosi prodiru u svoju duboku narav ako se temelje na ljubavi za kojom teži svaka osoba koja se želi potpuno ostvariti, bilo da je riječ o ljubavi koja se prima bilo da je riječ o sposobnosti darivati ljubav. »Čovjek ne može živjeti bez ljubavi... Sam po sebi on ostaje biće neshvatljivo, život mu ostaje lišen smisla, ako mu se ne objavi ljubav, ako se ne susretne s ljubavlju, ako je ne iskusi i ne usvoji, ako u njoj živo ne sudjeluje. [...] U toj dimenziji čovjek ponovno nalazi veličinu, dostojanstvo i vrijednost svoje čovječnosti.«⁴⁷

40. Pojam ljubavi je, pod raznim oblicima, bio suputnik u povijesti različitih kultura. Izraz koji se u antičkoj Grčkoj najviše koristio bijaše *eros*, ljubav-strast, općenito povezan s osjetilnom željom. Također su se koristili izrazi *filía*, često shvaćan kao ljubav prijateljstva, i *agápe*, kojim se iskazivalo veliko poštovanje voljenim predmetima ili osobama. U biblijskoj i kršćanskoj tradiciji ističe se žrtveni vid ljubavi. No onkraj ovih razlikovanja, postoji duboko jedinstvo u stvarnosti ljubavi, premda različitih dimenzija, koje potiče na »trajno izlaženje iz vlastitoga 'ja' zatvorenog u samoga sebe, prema svojem oslobođenju kroz sebedarje i upravo tako prema

---

⁴⁷ IVAN PAVAO II., Enciklika *Redemptor hominis* (4. ožujka 1979.), 10.

istinskom pronalaženju samoga sebe, štoviše prema otkrivanju Bogu«. ⁴⁸

41. Ljubav oslobođena od sebičnosti najizvrsniji je put bratstva i uzajamne međusobne pomoći na putu savršenstva. Kao neugasiva čežnja upisana u narav svakog muškarca i svake žene na zemlji, kad nije prihvaćena nužno sa sobom nosi besmisao i očaj, a može odvesti u destruktivna ponašanja. Ljubav je istinska plemenitost osobe, iznad njezine kulturalne, etničke i posjedovne pripadnosti ili društvenog položaja. Ona je najjača, istinska i draga poveznica koja ljude međusobno ujedinjuje i osposobljava da se drugoga sluša s pozornošću i poštovanjem koje zaslužuje. Može se reći da je ljubav metoda i cilj samoga života. Ona je istinsko blago za kojim su tragali i za koje su na razne načine i u raznim kontekstima svjedočili mislioci, sveci, ljudi vjere i karizmatički likovi, koji su tijekom povijesti bili živi primjeri žrtve samih sebe kao uzvišenog i nužnog načina promjene, duhovne i društvene obnove.

Pedagoški temelji

42. Prethodno spomenuti teološki i antropološki temelji postavljaju čvrstu osnovu za vjerodostojnu među-

---

⁴⁸ BENEDIKT XVI., Enciklika *Deus caritas est* (25. prosinca 2005.), 6.

kulturalnu pedagogiju, koja kao takva ne može ne uzeti u obzir personalističko poimanje čovjeka, po kojem u dodir ne ulaze u prvom redu kulture, nego osobe, koje su ukorijenjene u svoje povijesne i odnosne mreže. Riječ je dakle o tome da se relacionalnost uzme za temeljnu pedagošku paradigmu, sredstvo i cilj za razvoj samog identiteta osobe. Takvo je poimanje vođeno idejom dijaloga koji nije apstraktan ili ideologiziran, već obilježen poštivanjem, razumijevanjem i uzajamnim služenjem. Nadalje, on se hrani idejom kulture kao povijesnog i dinamičnog procesa, odbijajući pokušaj da se drugoga prisili u neku vrstu kulturalnog zatvora. Konačno, počiva na svijesti o tome da relativnost kultura ne znači relativizam, koji, premda poštuje razlike, u isto vrijeme te razlike dijeli u njihovoj autonomnosti, smatrajući da su izolirane i da se u njih ne može prodrijeti, nego da svim sredstvima nastoji podržavati kulturu dijaloga, dogovora i uzajamnog preobražavanja kako bi se postiglo opće dobro.

43. Na takvom obzoru poimanje međukulturalnosti, umjesto da bude diferencijalističko i relativističko, shvaća kulture kao stvarnosti uključene u moralni poredak, unutar kojeg temeljnu vrijednost iznad svega predstavlja ljudska osoba. Osobe raznih kulturalnih svjetova, koje dolaze u međusobni dodir, zahvaljujući tome temeljnom priznanju mogu prevladati početno nepoznavanje. Jer nije riječ samo o međusobnom poštivanju:

proces uključuje da se dovede u pitanje predrasumi-
vanje tumača, i da svaka osoba može razumjeti gledište
drugoga i raspravljati o njemu.

44. Proglasiti s pedagoškog motrišta jednu tako za-
htjevnu temu traži hrabrost založiti se za uvijek veću
svijest o složenoj i neizostavnoj međukulturalnoj stvar-
nosti. Na osobit način treba se ponovno založiti u stra-
stvenom i širokom traganju za zajedničkim nazivnikom
s obzirom na pojam odgoja i odgoja za međukulturalni
dijalog, zamišljen kao hod osobe prema potrebi posto-
janja, u svjetlu dijaloga i cjeloživotnog učenja jednih od
drugih.

IV. POGLAVLJE

KATOLIČKI ODGOJ U PERSPEKTIVI MEĐUKULTURALNOG DIJALOGA

Doprinos katoličkog odgoja

45. Iz dijaloškoga gledanja na kulture javlja se potreba za zajedničkim nastojanjem da se prevlada fragmentarnost, znajući na konkretan način ući u posebnost dijalektike, koju izazivaju neke temeljne stvarnosti, bilo udruženog života bilo kulture («sukob/susret«, «zatvaranje/otvaranje«, «monolog/dijalog«...), u svjetlu uzajamnog učenja jednih od drugih.

U tome odgojnom procesu potraga za miroljubivim i obogaćujućim suživotom mora biti utemeljena u najširem poimanju ljudskog bića, koje je obilježeno trajnom potragom za autotranscendencijom, koju se promatra ne samo kao psihološki i kulturalni poticaj iznad svakog oblika egocentrizma i etnocentrizma nego i kao duhovni i religiozni polet, u skladu s poimanjem cjelovitoga i transcendentnoga razvoja osobe i društva.

46. Potrebno je stoga da se, u zajednicama koje se pozivaju na vrednote katoličke vjere (obitelji, škole, udruge i zajednice mladih...), govori i konkretno ostvaruje istinski personalistički odgoj na tragu humanističko-kršćanske kulture i tradicije: novi polet i nova građanska pripadnost osobi kao »osobi-zajedništvu«, bez koje zahtijevano društvo slobodnih i jednakih pojedinaца skriva opasnosti sukoba i prevrata bez ograničenja i bez nadzora.

S druge pak strane centralnost povezanosti osobâ koje tvore društvo ili zajednicu »obvezuje na *kritičko i vrijednosno produbljivanje kategorije odnosa*. Riječ je o zadaći koju ne mogu obavljati samo društvene znanosti, jer je potrebit doprinos disciplina kao što su metafizika i teologija kako bi se, uz njihovu pomoć, prispjelo k ispravnom razumijevanju čovjekova transcendentnog dostojanstva.«⁴⁹

U svjetlu Božjega trojstvenog otajstva, relacionalnost se promatra ne samo u njezinoj komunikativnoj procesualnosti nego kao Ljubav, temeljni zakon Bitka, ljubav koja nije generička, konfuzna i usidrena samo u osjećajima, koja je konvencionalna i podložna pravilima uzajamnosti, nego »besplatna«, tako snažna i velikodušna kao ljubav kojom je Isus Krist ljubio. U tom smislu, ljubav je volja »promicanja«, povjerenje u drugoga i, slijedom toga, bitno odgojni čin.

---

⁴⁹ BENEDIKT XVI., Enciklika *Caritas in veritate*, 53.

47. Pojam »ljubavi« u odgoju izravno podsjeća na pojam »dara« i »uzajamnosti«, dimenzija koje utemeljuju sâm odgoj. Riječ je o tome da se u školama, među učenicima i nastavnicima, među obiteljima i u zajednicama promiče ono dvosmjerno gibanje davanja i primanja ljubavi, koje bismo plastično mogli sažeti u dvostruko gibanje: od primljene ljubavi k darovanoj ljubavi, gdje se uzajamnost ne shvaća jednostavno u njezinu konačnom ishodu, kao međusobno odgovaranje, nego iznad svega kao proaktivno djelovanje odgojitelja, koji je prvi pozvan ljubiti.

Trebat će hrabrosti za ponovno korištenje tim pojmovima, u perspektivi pedagogije zajedništva, odgojnog ideala koji bi pokrenuo odgojitelje da budu vjerodostojni svjedoci u očima mladih i koji bi vodio k razmišljanju o ključnoj i strateškoj vezi koja povezuje »ljubav za odgoj« i »odgoj za ljubav« kao bitnim sastavnicama, koje su među sobom neraskidivo povezane, u kojima su pogled odgojitelja i pogled gojenca uzajamno usmjereni na dobro, na poštivanje i na dijalog.

Prisutnost u školi

48. Ivan Pavao II. snažno je preuzeo tu misao i u duhovnosti zajedništva⁵⁰ naznačio je najvažniji izazov s ko-

---

⁵⁰ Usp. IVAN PAVAO II., Apostolsko pismo *Novo millennio ineunte* (6. siječnja 2001.), 43.

jim se treba suočiti u kulturi, u svakodnevnom životu, u obitelji, u školi i u Crkvi.

Duh jedinstva među osobama i skupinama, koji se živi prije svake druge konkretne inicijative, obzor je na kojem svaka vrednota nalazi temelj; on je vitalni element na kojem se temelji sve drugo. Nije samo duhovni nego i kulturalni izazov, koji vrijedi za sve muškarce i žene dobre volje. Dakle, poziv koji također moraju živjeti i odgojitelji, nastavnici i katolički učenici u svakoj vrsti škole, ujedinjeni u istom umijeću ljubavi.

49. Iz toga proizlazi da ono što tvori i na životu održava neku zajednicu nije zakon u sebi ili pravni oblik, već sâm duh zakona, koji je pravedan u mjeri u kojoj se stavlja u službu općeg dobra i sve građane stavlja u uzajamne odnose da budu savjesni i odgovorni. Dakle, identitet neke zajednice toliko je zreliji koliko je ona vjerna vrednotama suradnje i solidarnosti koju si je dala i koju trajno nastoji obnavljati.

50. Škola ima veliku odgovornost s obzirom na međukulturalni odgoj. U tijeku svoje formacije učenik se nalazi u međudjelovanju s raznim kulturama i ima potrebu raspolagati nužnim sredstvima da ih razumije i dovede u odnos s vlastitom kulturom. Školi koja je otvorena za susret s drugim kulturama pripada zadaća pružati potporu da svaka osoba razvije identitet koji je svjestan bogatstva vlastite kulture i tradicije.

U pedagoško-međukulturalnoj optici, najljepši dar koji katolički odgoj može dati školi jest svjedočanstvo da su identitet i ono što je od njega drukčije trajno i intimno međusobno protkani, u svome dinamičnom prožimanju, u raznim odnosima među odraslima (nastavnici, roditelji, odgojitelji, koji nose odgovornost u ustanovama...), između nastavnikâ i učenikâ, između samih učenika, bez predrasuda s obzirom na kulturu, spol, društvenu ili religijsku pripadnost.

Tamo gdje je zanijekana sloboda odgoja

51. U mnogim područjima svijeta, zbog političkih ili kulturalnih razlika, nije uvijek moguća prisutnost katoličke škole; katkad je riječ o vrlo ograničenoj prisutnosti, prema kojoj se iskazuje neprijateljstvo. Pitanje se postavlja ne samo u terminima zahtijevanja nekog prava, onog na slobodu poučavanja i slobodu škole, nego i u terminima bogatije kulturne ponude za sve. Stoga je potrebno pitati se što katolički odgoj može ponuditi i u takvim situacijama.

Temeljna je referencijalna točka da se i drugima prizna ona ista težnja koju izražava važna zapovijed u mnogim religijama i kulturama, a to je takozvano zlatno pravilo čovječanstva: »Čini drugima ono što želiš da drugi tebi čine; ne čini drugima ono što ne želiš da drugi tebi čine.« To je moralni zakon, nužnost bez koje se ne može živjeti u ljudskom društvu: ljubav koja se iskazuje

svima, kao izvor nove civilizacije, istinskog očovječenja muškarca i žene, protiv svake sebičnosti, nasilja i rata.⁵¹

52. To je novost odgoja koja izvire i iz kršćanske pedagogije i koja je utemeljena u Isusovim riječima: »Da svi budu jedno« (Iv 17,21). Naime, ona očituje srce cijelog kršćanstva, nositelja Božjeg otajstva, koji je Bitak u odnosu, čisti čin ljubavi. Tu je novost evanđelja, čije potpuno prihvaćanje, dakako, uključuje vjeru, ali čiji učinci preobražavaju smisao susreta među osobama, skupinama, kulturama i ustanovama.

53. Samo taj duh traganja za jedinstvom moći će posložiti društveni poredak, kolektivnu solidarnost u svakom smislu (religijskom, političkom, društvenom, ekonomskom, profesionalnom), kao alternativu onom stanju trajnog suparništva, koje osuđuje ljude, pa i u globaliziranom svijetu, da budu sve više nekomunikativni, sve više ravnodušni u sučeljavanju kako s Bogom kojeg naviješta kršćanstvo tako i s bilo kojim oblikom Apsolutnoga.

Novi se pak naraštaji, lišeni kulture i vjere, njihova pravog smisla i opravdanog cilja za kojim treba težiti,

---

⁵¹ Usp. MEĐUNARODNA TEOLOŠKA KOMISIJA, *U potrazi za sveopćom etikom: novi pogled na naravni zakon* (2009.), br. 51: »Ne čini drugima ono što ne želiš da drugi tebi čine.« Opet nalazimo zlatno pravilo, koje se danas stavlja kao samo načelo morala uzajamnosti.«

izlažu opasnosti dehumanizacije samog života u njezinim mnogovrsnim izrazima. Upravo u tim mnogovrsnim »graničnim« situacijama, gdje je vjera svakodnevno na iskušenju, kad je ići protiv struje više no ikad evanđeoski izbor, sve do najuzvišenijeg darivanja sebe, polaganja života za drugoga, kad su pogažene istina i pravda.

54. U tim dakle različitim kontekstima (od ateizma do fundamentalizma, relativizma i laicizma), opet treba u središte staviti »prvenstvo vrednota« a to je prije svega svjedočanstvo i dosljednost, sebedarje, sposobnost tražiti oprostjenje i oprostiti, ne zbog egzibicionizma ili lažnog moralizma, već »zbog ljubavi«, da se pridonese razvoju svijeta.

»Čovjeku je vlastita želja da druge učini dionicima vlastitih dobara. Prihvatanje Radosne vijesti u vjeri po sebi potiče na takvu komunikaciju«, osobito s onima kojima »nedostaje najveće dobro u ovom svijetu: poznavati pravo lice Boga i prijateljstvo s Isusom Kristom, koji je Bog-s-nama. Naime, 'ništa nije ljepše od toga da nas Evanđelje, Krist, zahvati, i iznenadi. Nema ničega ljepšeg od poznavanja Njega i od priopćavanja drugima prijateljstva s Njime.'⁵²

---

⁵² KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Doktrinarna nota o nekim vidovima evangelizacije* (3. prosinca 2007.), 7.

DOPRINOS KATOLIČKE ŠKOLE

Odgovornost katoličke škole

55. U sadašnjemu društvenom kontekstu katolička škola privlači pozornost zbog posebnog doprinosa koji može dati. No riječ je o zadatku koji nije lagan, štoviše koji nailazi na sve veće zapreke. Katolička škola bilježi u svojim redovima sve veću prisutnost učenika različitih nacionalnosti i religijskih pripadnosti; u mnogim zemljama svijeta većina učenika ispovijeda drukčije vjerovanje, i pitanje međureligijskog sučeljavanja već postaje neizbježno. Kako bi izbjegla zatvaranje u »identitarizam«, koji je samome sebi cilj, odgojni projekt mora voditi računa o sve većoj višereligioznosti društva i shodno tome o potrebi upoznavanja i vođenja dijaloga s onima koji drukčije vjeruju ili s onima koji ne vjeruju.

56. Važno je da katolička škola bude svjesna opasnosti koje nastaju kad se izgube iz vida razlozi vlastite nazočnosti. To se, primjerice, događa kad se ona nekritički prilagodi očekivanjima društva koje je obi-

lježeno vrednotama individualizma i suparništva, birokratskom formalizmu, potrošačkim zahtjevima obitelji ili prenaplašenoj potrazi za izvanjskim odobravanjem. S još većim razlogom u kulturi koja bi zahtijevala neutralnost škole i s odgojnog područja uklonila sve što se odnosi na religiju, katolička škola je pozvana da se založi u svjedočenju, i to odgojnim projektom koji se očigledno nadahnjuje evanđeljem.⁵³ Takva se škola, time što je katolička, ne zadržava na općenitome kršćanskom nadahnuću ili na ljudskim vrednotama. Ona ima odgovornost katoličkim učenicima, osim dobrog poznavanja religije, ponuditi i mogućnost da rastu u osobnom prijanjanju uz Krista u Crkvi. Naime, »među temeljnim ljudskim pravima, i zbog toga da narodi mogu mirno živjeti, postoji pravo pojedinaca i zajednicâ na vjersku slobodu. [...] Postaje sve važnije da se to pravo promiče ne samo s negativnoga gledišta, kao *sloboda od* – primjerice, od obveza i primoravanja s obzirom na slobodu izbora vlastite religije –, nego i s pozitivne točke gledišta, u njeznim različitim izričajima, kao *sloboda za*: primjerice, za svjedočenje vlastite religije, za naviještavanje i priopćavanje njezina nauka; za vršenje odgojnih i karitativnih djelatnosti, i djela pomaganja pri kojima se služi vjerskim pojmovima; za postojanje i djelovanje na način društvenih subjekata, koji su strukturirani po

---

⁵³ Usp. KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Katolička škola na pragu trećeg tisućljeća*, 3.

doktrinarnim načelima i po institucionalnim ciljevima koji su im vlastiti.«⁵⁴

57. Prvotna je odgovornost katoličke škole svjedočnije.⁵⁵ Kršćanska prisutnost među različitim kulturama mora se pokazati i dokazati, to jest mora postati vidljivom, dostupnom i svjesnom. Danas je, zbog uznapredovala procesa sekularizacije, katolička škola u misionarskom stanju, i u zemljama drevne kršćanske tradicije. Doprinos koji katolicizam može dati odgoju i međukulturalnom dijalogu jest njegovo naglašavanje da u središtu pozornosti treba biti ljudska osoba, kojoj je odnos konstitutivna dimenzija. Katolička škola, koja u Isusu Kristu ima temelj svoga antropološkog i pedagoškog poimanja, mora vježbati »gramatiku dijaloga«, ne kao tehničko sredstvo, već kao temeljni način na koji se biva u odnosu. Katolička škola mora razmišljati o vlastitom identitetu, jer je ono što može »dati«, prije svega, ono što ona jest.⁵⁶

---

⁵⁴ BENEDIKT XVI., *Blago mirotvorcima. Poruka za Svjetski dan mira* (2013.), 4.

⁵⁵ Usp. KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgajati zajedno u katoličkoj školi. Zajedničko poslanje posvećenih osoba i vjernika laika* (8. rujna 2007.), 38.

⁵⁶ Usp. KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Katolička škola*, 33–37.

Odgojna zajednica – laboratorij međukulture

58. Organizacija školstva treba se nadahnjivati na modelu odgojne zajednice, koja je prostor suživota različitosti.⁵⁷ Škola-zajednica mjesto je susreta, promiče sudjelovanje, dijalogizira s obitelji, prvom zajednicom kojoj pripadaju učenici koji je pohađaju, poštujući njezinu kulturu i pažljivo osluškujući potrebe koje susreće i očekivanja kojih je naslovnik. Tako čineći može se smatrati istinskim laboratorijem međukulture koja se više živi nego što se proklamira.

59. Sudjelovanje se ne razvija u neutralnom društvu i u neutralnoj školi, lišenima vrednota na koje bi se pozivali i kojima je strana bilo kakva moralna formacija, niti su, u suprotnom, prožeti fundamentalističkom vizijom, već ono cvjeta u klimi dijaloga i uzajamnog poštovanja, u odgojnom ozračju u kojem je svakom osigurana mogućnost da vlastite sposobnosti uzdigne na najvišu razinu, uvijek imajući pred očima dobro svijuu. Na taj se način može razviti ono trajno ozračje uzajamnog povjerenja, raspoloživosti, slušanja i plodne međusobne razmjene koja treba biti obilježje cijeloga formativnog tijeka. Sama predavanja, s namjerom da zajedno posta-

---

⁵⁷ Usp. KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Katolički laik svjedok vjere u školi* (15. listopada 1982.), 22; ISTA, *Odgajati zajedno u katoličkoj školi. Zajedničko poslanje posvećenih osoba i vjernika laika*, 13.

nu izraz života i misli, usmjerena su na stvaranje trajnoga dijaloga između nastavnika i učenika, na vrednovanje osobnog doprinosa ovih posljednjih u zajedničkom traganju i na oživljavanje »višeglasnog« poučavanja od strane nastavnika različitih predmeta.

60. U školi, koja se shvaća kao odgojna zajednica, obitelj ima vrlo važno mjesto i ulogu. Katolička škola drži je vrijednošću i promiče njezino sudjelovanje i preuzimanje oblika suodgovornosti. I kad se nađe pred stvarnostima obitelji koje proživljavaju teške situacije i pred roditeljima koji ne odgovaraju na ono što škola predlaže, ona u svakom slučaju uvijek obitelj uzima u obzir, smatra je nositeljicom vrijednog bogatstva: »Katolička škola želi nastaviti i pojačati suradnju s obiteljima. Ona se ne bavi samo školskim pitanjima, nego nadasve teži da se ostvari odgojni plan.«⁵⁸

Odgojni projekt odgoja za međukulturalni dijalog

61. Iz svjedočanstva evanđelja i iz milosne otvorenosti ljubavi za drugoga izvire odgojni prijedlog katoličke škole, koja se trudi razvijati međukulturalni pristup s obzirom na sva područja školskog iskustva: odnose među osobama, perspektive s kojih se gleda na ljudsko znanje i nastavne predmete, integraciju i prava svijju.

---

⁵⁸ KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Vjerska dimenzija odgoja u katoličkoj školi* (7. travnja 1988.), 42.

Otvorenost pluralizmu i različitostima neizostavni je uvjet za suradnju. Iskustvo pokazuje da katolička vjera zna susretati, poštivati i vrednovati razne kulture. Ljubav prema muškarcu i ženi je, neizbježno, i ljubav prema njihovoj kulturi. Katolička je škola po samome svom pozivu međukulturalna.

62. Odgojni projekt katoličke škole predviđa da se učenje i život susretnu i međusobno skladno spoje, tako da učenici mognu steći stručno formativno iskustvo, koje se hrani znanstvenim istraživanjem u različitim artikulacijama znanja, i istodobno postaje mudrim time što se povezuje sa životom koji je nadahnut evanđeljem. Na taj se način želi izbjeći opasnost poučavanja koje ne bi bilo također – i prije svega – cjelovita formacija osobe. Naime, »škola je jedno od odgojnih područja u kojem se raste da se nauči živjeti, da se postane odraslim i zrelim muškarcima i ženama, koji su sposobni hoditi stazom života. [...] Ona pomaže ne samo razvijanju pameti nego i cjelovitoj formaciji svih sastavnica osobnosti.«⁵⁹

63. Glavne crte u ostvarivanju odgojnog projekta su sljedeće:

Mjerilo katoličkog identiteta. Katolička se škola trudi u svakom svom izrazu živjeti identitet odgojnog projekta koji u Kristu ima svoje utemeljenje. »Upravo po izri-

---

⁵⁹ PAPA FRANJO, Govor učenicima škola kojima upravljaju isusovci u Italiji i Albaniji.

čitom pozivanju na kršćansku viziju, koja je zajednička svim članovima školske zajednice – premda u različitom stupnju – škola je ‘katolička’ jer u njoj evanđeoska načela postaju odgojnim normama, nutarnjim poticajima i konačnim ciljevima.«⁶⁰ Iz toga izričitog identiteta dobivaju smisao sva ostala zalaganja.

Stvaranje zajedničkog obzora. Odgoj može pridonijeti otkrivanju onoga što je univerzalno, onoga što ujedinjuje različite osobe. Uloga odgoja danas se sastoji upravo u tome da se promiče onaj dijalog koji omogućuje komunikaciju među različitim, pomažući »prevesti« različite načine razmišljanja i osjećanja. Nije riječ samo o tome da se ostvari dijalog kao procedura ili kao metoda nego o pomaganju da se osobe vrate vlastitoj kulturi polazeći od drugih kultura, to jest da razmišljaju o sebi samima na obzoru »pripadnosti čovječanstvu«.

Promišljena otvorenost onome što je svesvjetsko. Odgojna zajednica kao što je škola neće odgajati za partikularizme, nego će pružati znanja koja su potrebna za razumijevanje sadašnjeg stanja planetarnog čovjeka, koje je određeno mnogovrsnim međuovisnostima.

Formacija jakih identiteta ne zato što su suprotstavljeni, nego jer se, polazeći od svijesti vlastite tradicije i vlastite kulture, s drugim može voditi dijalog i priznati mu jednako dostojanstvo.

---

⁶⁰ KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Katolička škola*, 34. Usp. *Zakonik kanonskog prava*, kan. 803 § 2.

Razvoj autorefleksivnosti navikom preispitivanja vlastitih iskustava, promišljanja o vlastitim ponašanjima, postajanja svjesnijima sebe, također korištenjem kognitivnih strategija i formacijom za decentralizaciju.

Poštivanje i razumijevanje vrednota drugih kultura i religija. Škola mora postati prostor pluralizma u kojem se uči dijalogizirati o *značenjima* koja osobe različitih religija pripisuju pojedinim znakovima, kako bi sveopće vrijednosti kao što su solidarnost, tolerancija i sloboda svima postale zajedničke.

Odgoj za sudjelovanje i odgovornost. Škola ne treba biti izdvojena iz života, postati umjetno mjesto, niti biti posvećena samo razvoju kognitivne dimenzije. Vodeći računa o razdobljima sazrijevanja učenikâ i o njihovoj osobnoj slobodi, škola preuzima zadaću da im pomogne ne samo razumjeti društvenu i kulturalnu stvarnost života nego i olakšati im prihvaćanje odgovornosti za njezino poboljšanje. Osim toga, baš zbog pozornosti koju posvećuje cjelovitosti osobe i iskustva, ona vlastito zalaganje ne ograničava na neposredno poučavanje, već vodi brigu o mnogovrsnim dimenzijama iskustva učenika na neformalne načine (slavlja, trenutci zajedničkog života...), na formalne načine (susreti sa svjedocima, rasprave...) i kroz religiozna iskustva (liturgijska i duhovna slavlja).⁶¹

---

⁶¹ Obraćajući se isusovcima koji vode škole, papa Franjo ih je ohrabrio »da traže nove, nekonvencionalne oblike odgoja u skladu s mjesnim, vremenskim i osobnim potrebama« (7. lipnja 2013.).

Kurikul – izraz identiteta škole

64. Kurikul predstavlja sredstvo kojim školska zajednica izriče svrhu, ciljeve, sadržaje i oblike njihova ostvarivanja na učinkovit način. U njemu se očituje kulturni i pedagoški identitet škole. Izrada kurikula jedan je od najzahtjevnijih zadataka, jer je riječ o definiranju vrijednosti s obzirom na to područje, tematskih prioriteta i svega onoga što se konkretno odabire.

65. Razmišljati o kurikulu za katoličku školu znači produbiti sastavnice svoje posebnosti, njezina osobitog načina da posredstvom kulture bude na službu osobi, kako bi ono što je u njemu zamišljeno doista bilo u skladu s njezinim izvornim poslanjem. Katolička se škola ne može zadovoljiti suvremenim didaktičkim programom koji je sposoban odgovoriti na zahtjeve ekonomije koja je u preobrazbi. Kurikularni projekt katoličke škole u središte stavlja osobu i njezino traganje za smislom. S obzirom na takvo vrijednosno postavljanje, različiti nastavni predmeti predstavljaju važna sredstva i zadobivaju veću vrijednost ako se znadu ponuditi kao sredstva za odgajanje. S toga gledišta sadržaji nisu indiferentni, kao što ne može biti indiferentan ni način na koji se prikazuju.

66. Rečeno je da je društvo u kojem živimo društvo znanja, no katolička je škola pozvana promicati društvo mudrosti, ići onkraj znanja kako bi učila misliti, procje-

njivati činjenice u svjetlu vrednota, odgajati za preuzimanje odgovornosti i za zalaganje, za aktivno građansko sudjelovanje. Među karakterističnim sadržajima važno se mjesto daje upoznavanju raznih kultura, u nastojanju da se olakša susret i sučeljavanje brojnih mišljenja. Kurikul mora pomoći u razmišljanju o velikim problemima našeg vremena, ne izbjegavajući one u kojima se jasnije očituje dramatičnost uvjeta u kojima živi velik broj ljudi, kao što su nejednaka raspodjela bogatstava, siromaštvo, nepravda, zanijekana ljudska prava. Siromaštvo zahtijeva pažljivo proučavanje fenomena globalizacije i predlaže da se problemu siromaštva pristupa uzimajući u obzir brojne i različite oblike u kojima se ono pojavljuje kao i njegove uzroke.⁶²

67. Dobar kurikulum znade teoretska predavanja prožeti trenutcima svjedočanstva, prikazivanjem životnih iskustava u svjetlu vjere, praktičnim sudjelovanjima i preuzimanjem odgovornosti.

Različiti trenutci upućuju jedan na drugoga: predavanja nastaju zahvaljujući prostorima koje otvara životno iskustvo, znanje postaje iskustvo, a ono zadobiva snagu kulturalnog prijedloga, snagu navještaja.

Što se tiče poučavanja nastavnih predmeta, metodološka perspektiva koju dijele i promiču nastavnici jest

---

⁶² Usp. BENEDIKT XVI., *Bitka protiv siromaštva, izgradnja mira*. Poruka za Svjetski dan mira (2009.), 2.

ona dinamičke korelacije raznih znanosti na mudrosnom obzoru. Epistemološki status svake znanosti posjeduje vlastiti sadržajni i metodološki identitet, međutim, on se ne tiče samo »unutarnjih« uvjeta koji se odnose na njezino ispravno funkcioniranje; pojedini nastavni predmet nije otok na kojem je znanje odvojeno i ograđeno, već je u dinamičnom odnosu sa svim drugim oblicima znanja koji kažu ponešto o osobi i zahvaćaju ponešto od istine.

68. Višekulturalni sastav razredâ izazov je za školu, koja mora biti sposobna premišljati sadržaje poučavanja, načine učenja, vlastitu unutarnju organizaciju, uloge, odnose s obiteljima te društveni i kulturalni kontekst pripadnosti. Kurikul otvoren međukulturalnoj perspektivi pozornosti učenika nudi proučavanje civilizacija prethodno nepoznatih i udaljenih, a koje im sada postaju mnogo »bližima« zahvaljujući globalizaciji i sredstvima komunikacije, prelazeći prostorne granice i ideološke ograde. Poučavanje koje bi željelo pomoći učenicima da razumiju stvarnost u kojoj žive ne može zanemariti dimenziju sučeljavanja, već se, naprotiv, trudi postići dijalog te kulturalnu i duhovnu međurazmjenu.

69. Na didaktičkom planu škola treba očitovati svoju brigu za međukulturalnost, imajući u vidu dvije dimenzije učenja: onu spoznajnu i onu odnosno-osjećajnu. Po prvom vidu ona djeluje na sadržaje kurikula, na znanja koja treba prenijeti i na stručnosti koje treba promicati.

Po drugom vidu djeluje na stavove i predodžbe, učeći poštivanju različitosti, da se vodi računa o raznim gledištima, njegovanju empatije i suradnji.

Poučavanje katoličke religije

70. U sadašnjem kontekstu ljudska društva nastoje si izgraditi šire i nadnacionalne strukture i ići prema sustavu planetarne *vladavine (governance)*. Osim toga, čini se da se bogate *simboličke baštine*, što su ih razni narodi izgradili, branili i stoljećima prenosili po svojim posebnim kulturalnim i religioznim tradicijama, ne prepoznaju u njihovoj pravoj humanizirajućoj vrijednosti, i da, naprotiv, postaju razlog podjelâ u uzajamnom nepovjerenju. Zbog toga se najveći izazov u međukulturalnom odgoju sve više nalazi u dijalogu između vlastitog identiteta i drugih gledanja na život.

71. Današnji kulturalni tijek predstavlja očite znakovne kolebanja između dijaloga i sučeljavanja. Doprinos kršćana upravo se u takvoj krizi usmjerenja pojavljuje kao neizostavni čimbenik. Od temeljne je dakle važnosti da katolička religija sa svoje strane bude nadahnjujući znak dijaloga, jer se doista može tvrditi da kršćanska poruka nikad nije bila tako univerzalna i ključna kao danas.

72. Po religiji se dakle može prenijeti svjedočanstvo-poruka cjelovitog humanizma, hranjenog vlastitim

identitetom i vrednovanjem njezinih velikih tradicija, kao što su vjera, poštivanje ljudskog života od začeca do njegova prirodnog svršetka, poštivanje obitelji, zajednice, odgoja i rada: prigode i sredstva, ne zatvaranja, nego otvaranja i dijaloga sa svima i sa svim onim što vodi k dobru i istini. Dijalog ostaje jedino moguće rješenje, pa i pred nijekanjem religioznosti, pred ateizmom i angosticizmom.

73. Na tom obzoru školsko poučavanje katoličke religije dobiva važnu ulogu.⁶³ Ono je, prije svega, jedan vid prava na odgoj kojemu je temelj antropološko poimanje koje je otvoreno transcendentnoj dimenziji muškarca i žene. Zajedno s moralnim obrazovanjem, ono također pospješuje razvoj osobne i društvene odgovornosti te drugih građanskih kreposti za opće dobro društva. Drugi vatikanski koncil podsjeća da roditeljima pripada »pravo da prema vlastitom religioznom uvjerenju odrede kakva će se religiozna poduka davati njihovoj djeci. (...) Krše se prava roditelja ako se djeca prisiljavaju da polaze školska predavanja koja ne odgovaraju religioznom uvjerenju roditelja ili ako se nameće jedino takav način odgoja iz kojega se posve isključuje svaka religiozna izobrazba.«⁶⁴ Ta je tvrdnja u skladu s

---

⁶³ Usp. KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Okružno pismo predsjednicima biskupskih konferencija* (5. svibnja 2009.).

⁶⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Deklaracija o vjerskoj slobodi *Dignitatis humanae* (7. prosinca 1965.), 5; usp. *Zakonik*

*Općom deklaracijom o ljudskim pravima*⁶⁵ i s drugim deklaracijama i konvencijama međunarodne zajednice.⁶⁶

74. Treba, osim toga, istaknuti da školsko poučavanje katoličke religije ima specifične ciljeve u odnosu na katehezu. Ona, naime, promiče osobno prijanjanje uz Krista i sazrijevanje kršćanskog života. Školska poduka, naprotiv, prenosi učenicima znanja o identitetu kršćanstva i kršćanskog života. Na taj si način postavlja za cilj »proširiti prostore naše racionalnosti, ponovno je otvoriti velikim pitanjima o istini i o dobru, povezati međusobno teologiju, filozofiju i znanosti, u punom poštivanju njihovih vlastitih metoda i njihove uzajamne autonomije, ali također i u svijesti njihova nutarnjeg jedinstva koje ih drži zajedno. Naime, religijska je dimenzija intimno povezana s kulturalnom stvarnošću, sudjeluje u globalnoj formaciji osobe i omogućuje da se znanje preobrazi u mudrost života.« Zbog toga, poučavanjem katoličke religije »škola i društvo se obogaćuju

---

kanonskog prava, kan. 799; usp. SVETA STOLICA, *Povelja pravâ obitelji* (22. listopada 1983.), čl. 5, c-d.

⁶⁵ Usp. UJEDINJENI NARODI, *Opća deklaracija o ljudskim pravima* (10. prosinca 1948.), čl. 26.

⁶⁶ Usp. primjerice Dodatni protokol br. 1 Europskoj kulturnoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (1952.), čl. 2; UJEDINJENI NARODI, *Deklaracija o pravima djeteta* (1959.), načelo 7, 2; UNESCO, *Konvencija protiv diskriminacije u odgoju* (1960.), čl. 5, b; UJEDINJENI NARODI, *Konvencija o dječjim pravima* (1989.), čl. 18, 1.

istinskim suradnicima kulture i čovječanstva, u kojima se osoba, razumijevajući važan doprinos kršćanstva, osposobljava otkrivati dobro i rasti u odgovornosti, tražiti sučeljevanje i izoštriti kritički smisao, zahvaćajući u darove prošlosti da se bolje razumije sadašnjost i da se svjesnije okreće prema budućnosti«. ⁶⁷

Konačno, status nastavnog predmeta smješta poučavanje religije u kurikulum uz ostale predmete ne kao neki dodatak, nego u nužnome interdisciplinarnom dijalogu.

75. Prema tome, da se postignu ciljevi proširivanja prostora naše racionalnosti i kao potpora interdisciplinarnom i međukulturalnom dijalogu, učinkovitim se pokazuje konfesionalno poučavanje religije. Naime, »mogla bi se stvoriti zbrka ili proizvesti religijski relativizam ili ravnodušnost ako poučavanje religije bude ograničeno na to da se o raznim religijama govori na komparativan i 'neutralan' način«. ⁶⁸

Formacija nastavnika i ravnatelja

76. Formacija nastavnika i ravnatelja od ključne je važnosti. U većini zemalja početnu formaciju školskog osoblja pruža država. Koliko god ona bila kvalitetna, ne

---

⁶⁷ BENEDIKT XVI., Govor nastavnicima katoličke religije (25. travnja 2009.).

⁶⁸ KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Okružno pismo predsjednicima biskupskih konferencija*, 12.

može se ipak smatrati dovoljnom; naime, postoji specifičnost katoličke škole koju uvijek treba priznati i produbljivati. Formacija koja se traži nameće, stoga, da se razmotre ne samo disciplinarni i profesionalni vidovi koji su tipični za nastavničku i ravnateljsku službu, nego i kulturalni te pedagoški temelji koji tvore identitet katoličke škole.

77. Formacijski tijek mora biti prigoda da se osnaži ideja katoličke škole kao zajednice bratskih odnosa i mjesto traganja, koja se trudi produbiti i priopćiti istine na različitim znanstvenim područjima. Osoba koja je za to odgovorna dužna je cijelom osoblju zajamčiti odgovarajuću pripravu za stručnu službu, koja je u skladu s vjerom koju se ispovijeda, i koja je sposobna tumačiti zahtjeve društva u konkretnosti njegova trenutačnog stanja.⁶⁹ Time će se također ubrzati odgojna suradnja škole s roditeljima,⁷⁰ u poštivanju njihove odgovornosti prvih i naravnih odgojitelja.⁷¹

78. S obzirom na formaciju koja se osobito posvećuje promicanju osjetljivosti, svijesti i stručnosti međukultu-

---

⁶⁹ Usp. KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgajati zajedno u katoličkoj školi. Zajedničko poslanje posvećenih osoba i vjernikâ laikâ*, br. 34–37.

⁷⁰ Usp. *Zakonik kanonskog prava*, kan. 796 § 1.

⁷¹ Usp. KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Vjerska dimenzija odgoja u katoličkim školama*, 32; usp. *Zakonik kanonskog prava*, kan. 799.

ralnog tipa, predložena bi se formacija trebala na poseban način odvijati u tri temeljna smjera:

a) *integracija*, koja se odnosi na sposobnost škole da tako bude opremljena da može primati učenike različitoga kulturalnog podrijetla, i odgovoriti na njihove potrebe za školskim uspjehom i osobnim vrednovanjem;

b) *interakcija*, koja se odnosi na umijeće da budu omogućeni dobri odnosi među jednakima i među odraslima, svjesni da puka fizička blizina nije dovoljna, nego da se potiče uzajamna znatiželja, otvorenost i prijateljstvo, i u razredu i u izvanškolskim aktivnostima, sprječavajući i popravljajući situacije udaljavanja, diskriminacije i sukobljavanja;

c) *priznavanje drugoga*, izbjegavajući upadanje u pogrešku nametanja drugome, naglašavajući vlastiti stil života i vlastitu misao, ne vodeći pritom računa o njegovoj kulturi i posebnoj afektivnoj situaciji.

79. Na kulturalnom planu nastoji se promicati jedinstvo znanja, nadvladavajući njegovu fragmentarnost i apstraktnost, u široj perspektivi s obzirom na smisao. Ne manje važno, štoviše ono bez čega se prethodno ne može, jest nastojanje odgojne zajednice da prevlada fragmentarnost osobnih, zajedničkih i kolektivnih odnosa. Ne može se izgrađivati cjelovito »ljudsko« znanje i ne samo funkcionalno, koje je čuvar tradicije i ujedno otvoreno novom, bez svijesti o zajedničkoj dimenziji osobe i društva, u njezinu raznolikom bogatstvu.

80. Ako je već utvrđeno da formativni proces pokriva cijelu lepezu profesionalnog iskustva, ne mogavši se ograničiti na razdoblje početne formacije ili prvih godina, to zadobiva sasvim posebnu vrijednost u katoličkoj školi. U njoj se traži ne samo da se znade poučavati ili rukovoditi jednom organizacijom nego i da se profesionalnom stručnošću znade posvjedočiti vjerodostojnost onoga što se predlaže, i da se vlastitim trajnim nastojanjem mišlju i životom bolje odgovori na ono što se riječima naviješta.

Otud važnost da škola znade biti zajednica formacije i učenja, u kojoj odnos među osobama daje vlastiti pečat odnosu među nastavnim predmetima; a znanje, iznutra oživljeno opet pronađenim jedinstvom u svjetlu evanđelja i kršćanskog nauka, daje vlastiti neizostavni doprinos cjelovitom rastu osobe i svesvjetskog društva.

Biti nastavnici, biti ravnatelji

81. Formaciju uvijek određuje definicija profesionalnog profila i zato ona mora odgovoriti na pitanje: Što znači biti nastavnik, što znači biti ravnatelj u katoličkoj školi? Koje su mjerodavnosti kojima treba biti obilježena njihova profesionalnost?

82. Nastavnik je danas član profesionalne zajednice, pridonosi izradi kurikula, odgovoran je za njegovanje mnogovrsnih odnosa s drugim subjektima, od kojih je

prva obitelj. Dobra je ona škola u kojoj nastavnički zbor znade postati nešto više od formalnog kolegija, u kojem su članovi povezani birokratskim sponama; zajednica u kojoj se žive profesionalni i osobni odnosi, ne samo površni nego i oni koji su temeljitije povezani zajedničkom odgojnom brigom.

83. Dobar nastavnik znade da se njegova odgovornost ne iscrpljuje unutar učionice ili škole, već je usmjerena i na područje pripadnosti, i očituje se u osjetljivosti za društvene probleme svoga vremena. Profesionalna priprema i tehnička stručnost su potrebne, ali nisu dovoljne. Odgojna funkcija očituje se u tome da se mladima pomogne da razumiju svoje vrijeme i da im se dadne uvjerljiva pretpostavka za njihov životni projekt. Budući da je dimenzija višekulturalnosti i pluralizma značajka kojom je obilježeno naše vrijeme, od nastavnika se traži sposobnost da učenicima pruži kulturalna sredstva koja su prijeko potrebna za njihovo usmjerenje i, još više, da im svakodnevno omogući u učionici iskusiti što je to slušanje, poštivanje, dijalog i vrednota različitosti.

84. Školi, koja sve više postaje višekulturalna, pripada zadaća da dovede u odnos i posreduje između različitih iskustava, koja traže da budu upoznata i priznata. Od školskih nastavnika i ravnatelja traže se nove profesionalne sposobnosti, koje idu za tim da se razlike pre-

vladaju dijalogom, otvarajući zajedničke obzore, premda u jedincatosti razvojnog puta i svjetonazorâ.

85. Onaj koji je odgovoran za upravu može biti u velikom iskušenju da školu shvaća kao neku tvrtku ili poduzeće. No školi koja želi biti odgojna zajednica potrebno je da onaj tko njome upravlja bude sposoban dozivati u pamet vrednote na kojima se ona temelji i cijiniti sva profesionalna i ljudska sredstva za ostvarenje njezine svrhe. Ravnatelj škole, više nego poduzetnik (*manager*) nekog poduzeća, odgojni je vođa (*leader*) kad on prvi znade preuzeti odgovornost, koja se oblikuje i kao crkveno i pastoralno poslanje koje je ukorijenjeno u odnos s pastirima Crkve. Na školskog ravnatelja osobito spada da pruža potrebnu potporu širenju kulture dijaloga, susreta, uzajamnog priznavanja među raznim kulturama, promičući unutar i izvan škole sve moguće i korisne oblike suradnje u ostvarivanju međukulture.

86. Da bi se škola mogla razvijati kao profesionalna zajednica, nužno je da njezini članovi nauče zajedno razmišljati i istraživati. Ona je zajednica zajedničkih praktičnih vještina, zajedničkih ideja i zajedničkog istraživanja.

Osim toga, jedinstvo odgojne zajednice hrani se snažnom povezanošću s kršćanskom zajednicom. Naime, katolička je škola crkveni subjekt. »Crkvena dimenzija ne tvori neko dodatno obilježje, već je vlastita i specifič-

na kvaliteta, prepoznatljivo obilježje koje prožima i oblikuje svaki trenutak njezina odgojnog djelovanja, konstituirajući dio samoga njezina identiteta i žarišna točka njezina poslanja.«⁷² Stoga, »cijela kršćanska zajednica, a osobito dijecezanski biskup imaju odgovornost 'sve poduzeti da bi svi vjernici imali katolički odgoj' (kan. 794 § 2 ZKP-a) i, još točnije, da imaju 'škole koje odgajaju u kršćanskom duhu' (kan. 802 ZKP-a; usp. kan. 635 Zakonika kanona istočnih Crkava)«. ⁷³ Crkvenost katoličke škole, koja je upisana u samo srce njezina školskog identiteta, jest razlog »institucionalne povezanosti koju održava s hijerarhijom Crkve, koja jamči da naučavanje i odgoj budu utemeljeni na načelima katoličke vjere, i da ih posreduju učitelji ispravnog nauka i časnog života (usp. kan. 803 ZKP-a; kan. 632 i 639 Zakonika kanona istočnih Crkava)«. ⁷⁴

---

⁷² KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Katolička škola na pragu trećeg tisućljeća*, 11.

⁷³ KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Okružno pismo predsjednicima biskupskih konferencija*, 5.

⁷⁴ *Isto*, 6.

ZAKLJUČAK

Međukulturalna dimenzija bliska je tradiciji katoličke škole. Danas, međutim, pred izazovima globalizacije i kulturalnog i religijskog pluralizma, postaje neizostavnim steći veću svijest o njezinu značenju, tako da vlastitu posebnost bolje pretoči u prisutnost, svjedočanstvo i poduku, da, kao *katolička*, škola bude otvorena univerzalnosti znanja i, istodobno, nositeljica jedne osobitosti koja proizlazi iz ukorijenjenosti u vjeri u Krista učitelja i iz pripadnosti Crkvi.

Kloneći se svakog fundamentalizma, kao i svakog relativizma, katolička je škola poticana da sve više bude u skladu s identitetom koji je primila od svoga evanđeoskog nadahnuća, također pozivana da ide stazama susreta, odgajajući se i odgajajući za dijalog, koji se sastoji u vođenju razgovora sa svima i u stupanju sa svima u odnos poštovanja, cijenjenja, iskrenosti slušanja; u iskrenom iznošenju svojih stavova bez zamagljivanja i ublažavanja svoga gledišta kako bi se postigao veći konsenzus; svjedočeći u različitim oblicima vlastite prisutnosti dosljednost onoga što se govori i onoga što se živi.

Želimo da do svih odgojiteljica i svih odgojitelja dopru ohrabrujuće i usmjerujuće riječi pape Franje: »Nemojte se obeshrabriti pred teškoćama odgojnog izazova! Odgajanje nije zanat, nego stav, način postojanja; da bismo odgajali trebamo izići iz nas samih i stati posred mladih, pratiti ih na dionicama njihova rasta stavljajući se njima uz bok. Darujte im nadu i optimizam za njihov hod u svijetu. Poučavajte gledati ljepotu i dobrotu stvorenog svijeta i čovjeka, koji uvijek nosi biljeg Stvoritelja. Ali iznad svega svjedočite svojim životom ono što govorite. Odgojitelj [...] svojim riječima prenosi spoznaje i vrednote, ali to će na učenicima ostaviti traga ako svoje riječi poprati svjedočanstvom i dosljednošću svoga života. Bez dosljednosti nije moguće odgajati! Svi ste odgojitelji, na tom se području odgovornost ne može prenijeti na nekog drugoga. Stoga je suradnja među različitim odgojnim sastavnicama u duhu jedinstva i zajedništva od velikog značenja i treba je potpomagati i podržavati. Kolegij (odgojitelja) može i treba biti katalizator, mjesto susreta i zajedničkog nastojanja cijele odgojne zajednice s jednim jedinim ciljem da osobe formira i pomaže im da rastu kao zrele, jednostavne, stručne i poštene osobe, koje znaju vjerno ljubiti, koje znaju živjeti život kao odgovor na Božji poziv, a svoj posao kao služenje društvu.«⁷⁵

---

⁷⁵ PAPA FRANJO, Govor učenicima škola kojima upravljaju isusovci u Italiji i Albaniji.

Sveti otac Franjo dao je svoj pristanak za objavljivanje ovog dokumenta.

Rim, 28. listopada 2013., četrdeset osme godine od proglašenja Deklaracije o kršćanskom odgoju *Gravissimum educationis* Drugoga vatikanskog koncila.

ZENON kardinal GROCHOLEWSKI
prefekt

nadbiskup ANGELO VINCENZO ZANI
tajnik

SADRŽAJ

UVOD	5
I. poglavlje	
KONTEKST	9
Kultura i pluralnost kultura	9
Kultura i religija	12
Katolička religija i druge religije	16
II. poglavlje	
PRISTUPI PLURALIZMU	24
Razna tumačenja	24
Relativistički pristup	25
Asimilacijski pristup	26
Međukulturalni pristup	27
III. poglavlje	
NEKI TEMELJI MEĐUKULTURE	29
Naučavanje Crkve	29
Teološki temelji	33

Antropološki temelji	37
Pedagoški temelji	40
IV. poglavlje	
KATOLIČKI ODGOJ U PERSPEKTIVI MEĐUKULTURALNOG DIJALOGA	43
Doprinos katoličkog odgoja	43
Prisutnost u školi	45
Tamo gdje je zaniijekana sloboda odgoja	47
V. poglavlje	
DOPRINOS KATOLIČKE ŠKOLE	50
Odgovornost katoličke škole	50
Odgojna zajednica – laboratorij međukulture	53
Odgojni projekt odgoja za međukulturalni dijalog	54
Kurikul – izraz identiteta škole	58
Poučavanje katoličke religije	61
Formacija nastavnika i ravnatelja	64
Biti nastavnici, biti ravnatelji	67
ZAKLJUČAK	71

